

ПРЕДСТАВЯНЕ НА ФИНАНСОВИТЕ ОТЧЕТИ – ИЗСЛЕДВАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА

Представени са финансовите отчети на български предприятия и установяването на възможните ползи от новата Директива 2013/34/ЕС на Европейския парламент и на Съвета. Анализирани са регламентирани в сегашното счетоводно законодателство облекчения за малките предприятия. Посочени са промените, които трябва да се въведат в българското счетоводно законодателство след 01.01.2016 г., според изискване на Европейския съюз. Направено е емпирично изследване чрез представителна извадка за качеството на финансовата отчетност и използването на въведените улеснения. Въз основа на това са оценени евентуалните ползи от новите европейски разпоредби.

JEL: M41

Въведение

Представянето на финансовите отчети от българските предприятия ще се промени значително след 01.01.2016 г. Причината за това е изискването на Директива 2013/34/ЕС на Европейския парламент и на Съвета, която се основава на принципа „мисли първо за малките“. Новата директива въвежда значителни облекчения за малките предприятия. Но в момента в българското законодателство също съществуват определени улеснения. Затова е интересно да се установи дали тези разпоредби ще водят до подобряване и опростяване на финансовите отчети, или ще създават само затруднения с новите изисквания.

Обект на това изследване са нефинансови предприятия, регистрирани в България.

Предмет е представянето на техните финансови отчети. **Целта** е да се оцени качеството на тези отчети и да се установи дали новите разпоредби, които ще влязат в сила от началото на 2016 г., по изискване на новата директива, могат да водят до облекчаване на финансовото отчитане в малките предприятия. Това се постига с решаването на следните **задачи**:

¹ Али Вейсел е доктор по икономика, доцент по счетоводство и одит във Висшето училище по застраховане и финанси – София, дипломиран експерт-счетоводител и регистриран одитор към Института на дипломираните експерт-счетоводители в България, тел.: 0883-577988, e-mail: aliveysel@gmail.com.

- разглеждане на сегашните законови изисквания;
- на новите разпоредби на Директивата;
- емпирично изследване на състоянието на финансовата отчетност в България;
- изводи за качеството на финансовата отчетност и възможните ползи за тяхното подобряване и опростяване от новата Директива.

Необходимо е да се отбележи, че българските предприятия съществено се отклоняват от нормите на счетоводното законодателство при представянето на финансовите отчети и Директивата не може да води до тяхното подобряване, както и до облекчаването им. Тя подлежи на доказване чрез представителна извадка.

Предназначение на финансовите отчети

Целта на финансовите отчети е да се предостави финансова информация за предприятието, която е полезна за действащите и потенциални инвеститори, заемодатели и други кредитори при вземането на решения. Тези решения включват закупуване, продажба или държане на капиталови и дългови инструменти, както и предоставяне и погасяване на заеми и други форми на кредит. Във финансовите отчети се съдържа значима информация също за регулаторните органи и гражданите, както и за ръководството на предприятието, което е в състояние да получи и всякаква друга вътрешна информация.

Въз основа на финансовите отчети на предприятието се оценяват неговите перспективи за получаване на бъдещи нетни входящи парични потоци. Чрез тях потребителите на отчетите получават информация за ресурсите на предприятието (активите), претенциите към него (пасивите и собствения капитал) и доколко ефективно и ефикасно ръководството изпълнява своите отговорности за усвояване на икономическите ресурси. Информацията от финансовите отчети се използва за изчисляването на редица макроикономически показатели, които показват икономическото развитие на страната. Затова са основателни твърденията, че „чрез метода на обобщаване на счетоводната информация (съставянето на финансовите отчети – А.В.) се реализират възможностите на счетоводната информационна система да бъде информираща” (Динев, 2012, с. 370).

Информация за ресурсите и претенциите се съдържа в баланса (отчета за финансовото състояние) на предприятието. Тяхното използване се представя в отчета за приходите и разходите (отчета за доходите). Тези компоненти на годишните финансови отчети възникват още преди издаването на първите книги по счетоводство, вкл. произведението на Лука Пачиоли „Всичко за аритметиката, геометрията, пропорциите и отношенията“ (Summa de arithmetica, geometrica, proportioni et proportionalita), макар и с различни наименования. До Голямата депресия (Great Depression), която започва в САЩ през 1929 г., потребителите на отчетите обръщат внимание основно на баланса. След това все повече се набляга и на отчета за приходите и разходите, поради което той се разширява.

През 70-те и 80-те години на XX век балансът и отчетът за приходите и разходите вече не могат да удовлетворяват очакванията на заинтересуваните страни. Причината е в множеството фалити на „безспорно“ печеливши, според финансовите отчети, корпорации. Това увеличава натиска да се акцентира и върху паричните потоци. Така отчетът за тях става третия ключов компонент. Той се въвежда в САЩ в края на 70-те години, в Англия – в началото на деветдесетте (Вос, 2006, с. 123), а след това и в останалите държави.

Развитието на финансовата отчетност продължава с изискването за съставяне на отчета за собствения капитал, както и с все по-подробните приложения. В резултат съвременните отчети, изготвени съгласно приложимите счетоводни стандарти, се състоят от стотици страници. Това обаче води до проблема „от дърветата да не се вижда гората“. Ето защо през последното десетилетие заинтересуваните страни многократно повдигаха въпроса за опростяването на финансовите отчети за по-малките предприятия.

Основни изисквания за представяне на финансовите отчети

Съдържанието, съставянето и публичността на тези отчети на предприятията в България се урежда със Закона за счетоводство. Съгласно чл. 22а и чл. 22б от този закон се допускат две бази за тяхното изготвяне и представяне – Национални стандарти за финансови отчети за малки и средни предприятия (НСФОМСП) и Международни счетоводни стандарти (МСС), които включват и Международните стандарти за финансово отчитане и тълкуванията за тяхното прилагане.

Съгласно чл. 22б, ал. 1 от Закона за счетоводството годишните финансови отчети се изготвят и представят на базата на **НСФОМСП** от предприятията, които най-малко за една от двете предходни години не надвишават показателите на два от следните критерии:

- балансова стойност на активите към 31 декември – 8 млн. лв.;
- нетни приходи от продажби за годината – 15 млн. лв.;
- средна численост на персонала за годината – 250 души.

Новообразуваните предприятия също изготвят и представят годишните си финансови отчети на базата на Националните стандарти за малки и средни предприятия – за годината на тяхното възникване и за следващата година.

Чл. 22а от Закона за счетоводството изисква останалите предприятия да представят отчетите си според изискванията на **МСС**. Тези стандарти са задължителни, независимо от показателите, за следните предприятия:

- емитенти по смисъла на Закона за публичното предлагане на ценни книжа;
- кредитни институции, застрахователни и инвестиционни предприятия, дружества за допълнително социално осигуряване и управляваните от тях фондове.

Важно е също да се отбележи, че всички предприятия могат по избор да изготвят и представят годишните си финансови отчети на база на МСС (чл. 22б, ал. 4 от Закона за счетоводството).

Предприятията, които прилагат НСФОМСП, представят отчетите си съгласно Счетоводен стандарт (СС 1) – **Представяне на финансовите отчети**. Според параграф 2 от този стандарт съставните части на финансовия отчет са:

- счетоводен баланс;
- отчет за приходите и разходите;
- отчет за собствения капитал;
- отчет за паричните потоци;
- приложение.

В СС 1 са приложени образци на счетоводния баланс, отчета за приходите и разходите и отчета за собствения капитал. Посочена е и информацията, която трябва да се съдържа в приложението – счетоводна политика, оповестявания, които се изискват от отделните стандарти, справка съгласно приложение 5 към стандарта за измененията в нетекущите (дълготрайните) активи, средносписъчен брой на персонала и др. Образец на отчета за паричните потоци се съдържа в СС 7 – Отчети за паричните потоци.

Предприятията, които изготвят отчетите си въз основа на МСС, прилагат Международен счетоводен стандарт (МСС) 1 – **Представяне на финансови отчети**. Основните компоненти на финансовия отчет, според параграф 10 от този стандарт, са:

- отчет за финансовото състояние към края на периода;
- отчет за печалбата или загубата и другия всеобхватен доход за периода;
- отчет за промените в собствения капитал за периода;
- отчет за паричните потоци за периода;
- пояснителни приложения, представляващи обобщение на по-важните счетоводни политики и друга пояснителна информация.

Изискванията за изготвянето на компонентите са посочени в МСС 1, с изключение на отчета за паричните потоци, който се разглежда в МСС 7 – Отчети за паричните потоци. За разлика от НСФОМСП в тези стандарти не са представени образци.

Интерес за изследването представляват облекченията, които могат да използват **малките предприятия, избрали да прилагат МСС**.

Определение за малко предприятие за счетоводни цели има в параграф 4.11 от Общите разпоредби на НСФОМСП: „Предприятията, прилагащи облекчена форма на финансова отчетност съгласно Закона за счетоводството.”

Дефиниция за предприятия, прилагащи облекчена форма на финансова отчетност се съдържа в параграф 1, т. 15 от Допълнителните разпоредби на Закона за счетоводството – предприятията, които в текущата или в предходната година не надвишават показателите на два от следните критерии:

- балансова стойност на активите към 31 декември – 1.5 млн. лв.;
- нетни приходи от продажби за годината – 2.5 млн. лв.;
- средна численост на персонала за годината – 50 души.

При определяне статута на едно новообразувано предприятие, прилагащо облекчена форма на финансова отчетност, се вземат стойностите на тези критерии само за годината на възникване.

Законовите облекчения по отношения на финансовите отчети на малките предприятия (предприятията с облекчена форма на финансова отчетност според Закона за счетоводството), които прилагат НСФОМСП, са следните:

- могат да изготвят съкратен годишен финансов отчет, съгласно форма, съдържание и структура, определени в НСФОМСП (чл. 26, ал. 4 от Закона за счетоводството);
- да изготвят годишен финансов отчет само с компонентите счетоводен баланс, отчет за приходите и разходите и приложение, т.е. без отчет за паричните потоци и отчет за собствения капитал (чл. 26, ал. 5 от Закона за счетоводството);
- техните годишни финансови отчети не подлежат на задължителен независим финансов одит от регистрирани одитори (чл. 38, ал. 1, т. 4 от Закона за счетоводството).

В Закона за счетоводството има и други облекчения за едноличните търговци, които не подлежат на независим финансов одит (т.е. едноличните търговци, които са малки предприятия). Те обаче не представляват интерес в тази разработка, защото не са включени в обхвата на емпиричното изследване. Едноличните търговци, които не се одитират, са освободени от публикуване на годишни финансови отчети на основание чл. 32, ал. 4 от Закона за счетоводството и затова не могат да се анализират техните финансови отчети.

Конкретните облекчения в НСФОМСП за малките предприятия са следните:

- според параграф 26.1 от СС 1 тези предприятия могат да съставят **съкратен счетоводен баланс** само по раздели и групи;
- в параграф 26.3 от СС 1, подобно на Закона за счетоводството, е посочено, че те могат да **не съставят отчет за собствения капитал**;
- според параграф 15.2 от СС 7 малките предприятия могат да изготвят отчет за паричните потоци по прекия метод, като посочват само в колоните "Нетен поток" (вместо да представят и постъпления и плащания) за предходния и текущия период;

Тук трябва да се отбележи, че има различия между НСФОМСП и Закона за счетоводството по отношение на **отчета за паричните потоци**. Докато в закона е посочено, че не се изисква изготвяне на такъв отчет, според СС 7 малките предприятия могат да изготвят отчет за паричните потоци само колоните „Нетен поток“. Затова тези предприятия, които съставят такъв отчет, въпреки че не се изисква от Закона за счетоводството, биха се съобразили с облекчението в СС 7”.

Друго облекчение за малките и средните предприятия е във връзка с **приложението**. СС 1 допуска те да не оповестяват част от информацията, която се изисква за оповестяване от останалите предприятия, прилагащи НСФОМСП, например измененията в нетекущите (дълготрайните) активи чрез изготвяне на справка съгласно приложение 5 от СС 1 и средносписъчният брой на персонала.

За да стане ясно кои облекчения на финансовата отчетност са полезни за предприятията, е необходимо да се посочат главните предизвикателства при съставянето на отчетите. Достоверни финансови отчети могат да се изготвят само при вярно и честно отчитане на всички стопански операции. Това е най-важната и най-трудоемката част от счетоводството, кдето не е възможно да има опростяване.

Всички компоненти на финансовите отчети, с изключение на приложението, се изготвят въз основа на оборотната ведомост и главната книга, които в обобщен вид представят салдата и оборотите на счетоводните сметки, както и кореспонденцията между тях. Това обаче не представлява трудност, защото например чрез съставянето на съкратен вместо пълен счетоводен баланс не се намалява съществено работата на счетоводителя.

Предизвикателство представлява съставянето на приложението. Счетоводните стандарти изискват множество оповестявания. Всички те са важни, но при тях не се отчита обемът на дейността. В много случаи оповестявания, които са необходими за разбиране на финансовите отчети на големи мултинационални корпорации, не са нужни и представляват тежест за малките фирми.

Тези особености при съставянето на финансовите отчети трябва да се имат предвид при анализиране на ползите, които може да има от новите европейски разпоредби.

Директива 2013/34/ес – облекчаване на финансовото отчитане в малките предприятия

На 29.06.2013 г. в Официалния вестник на Европейския съюз е публикувана Директива 2013/34/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 г. относно годишните финансови отчети, консолидираните финансови отчети и свързаните доклади на някои видове предприятия и за изменение на Директива 2006/43/ЕО на Европейския парламент и на Съвета, а също за отмяна на Директиви 78/660/ЕИО и 83/349/ЕИО на Съвета. Нейните разпоредби трябва да се прилагат за финансови отчети, започващи на и след 01.01.2016 г. (чл. 53 от директивата).

Новата директива се основава на разбирането за централна роля на МСП в икономиката на Европейския съюз. С нея се цели намаляване на административната

тежест за тях и подобряване на бизнес средата. Във връзка с това се предприемат мерки за **опростяване на финансовото докладване** за МСП чрез съкращаване на отчетите, ограничаване на приложенията и доклада на ръководството, улесняване на публикуването, възможност за отпадане на задължителния одит и др.

В чл. 3 от директивата са посочени критериите за определяне на предприятията като микро, малки, средни и големи. Те се разграничават според общата сума на баланса, нетните приходи от продажби и средния брой на персонала през финансовата година. Обикновено се приема, че тези показатели дават най-обективната представа за големината на дадено предприятие.

Микропредприятия са онези, които към датите на балансите си не надхвърлят праговете по най-малко два от следните три показателя:

- обща сума на баланса: 350 000 EUR;
- нетен оборот: 700 000 EUR;
- среден брой на служителите през финансовата година: 10.

Съответните показатели за малките предприятия са:

- обща сума на баланса: 4 000 000 EUR;
- нетен оборот: 8 000 000 EUR;
- среден брой на служителите през финансовата година: 50.

Допуска се държавите-членки да определят по-високи прагове, но те не трябва да надвишават 6 000 000 EUR за общата сума на баланса и 12 000 000 EUR за нетния оборот.

Средните са тези, които не са микро или малки предприятия и към датите на балансите си не надхвърлят праговете по най-малко два от следните показателя:

- обща сума на баланса: 20 000 000 EUR;
- нетен оборот: 40 000 000 EUR;
- среден брой на служителите през финансовата година: 250.

Останалите предприятия се определят като „големи”. Това са онези, които надвишават два от трите показателя за средни предприятия към датата на финансовия отчет.

Съгласно чл. 36 от директивата страните-членки могат да предоставят на **микро предприятията** възможност да изготвят само съкратен баланс и съкратен отчет за приходите и разходите. Те могат и да се освободят от задължителното представяне на приложение към финансовите отчети и доклад за дейността при условие, че в бележка под линия към баланса оповестяват:

- общият размер на всички финансови задължения, гаранции или непредвидени разходи, които не са включени в баланса;

- размерът на авансите и на кредитите, предоставени на членовете на административните, управителните и надзорните органи, като се посочват лихвените проценти, основните условия и върнатите, отписани или отказани суми, както и задълженията, поети в полза на тези лица чрез всякакъв вид гаранции, като се посочва общата сума за всяка категория;
- информация за придобитите собствени акции.

Директива предвижда да се улесни и публикуването на отчетите на микро предприятията. Те трябва да се освободят от това задължение, ако съдържащата се в отчетите информация се подава в съответствие с националното законодателство в най-малко един компетентен орган, посочен от съответната държава-членка. Когато компетентният орган е различен от търговския регистър той трябва да се задължи да предостави на регистъра съответната информация.

Директивата налага облекчения и за **малките предприятия**. За тях страните-членки не могат да изискват повече отчети от посочените в чл. 4, а именно баланс, отчет за приходите и разходите и бележки към финансовите отчети; имат възможност да ги освободят от задължението да изготвят доклади за дейността, при условията на микропредприятията. Освен това на основание чл. 14 може да се разреши да изготвят баланса и отчета за приходите и разходите в съкратен вид.

За **средните и големите предприятия** може да се изисква и друга информация в годишните им финансови отчети. Но на средните, подобно на малките, може да се предостави възможност да съставят съкратен баланс и съкратен отчет за приходите и разходите.

Заслужава да се обърне внимание и на изискванията за **задължителните одити**, които са посочени в чл. 34 на Директивата. Според този член държавите-членки трябва да гарантират одитиране на финансовите отчети на предприятията, извършващи дейност в обществен интерес, както и на средните и големите предприятия. Годишните финансови отчети на останалите предприятия не трябва да имат задължение за извършване на одит. Но все пак не се възпрепятства държавите-членки да налагат това на малките предприятия, като вземат под внимание техните специфични условия и потребности и на ползвателите на техните финансови отчети.

При тези облекчения финансовите отчети трябва да се представят с компоненти и доклад за дейността (вж. табл. 1).

Интерес представлява сравняването на тези облекчения със съществуващите в българското законодателство. Малките български предприятия и сега имат възможност да съставят съкратен баланс, както и да не изготвят отчет за паричните потоци и за собствения капитал, но нямат опция за съкратен отчет за приходите и разходите.

Действащото законодателство изисква при всички случаи да се представи приложение, което за малките предприятия има съкратен вид. В случая Директивата дава допълнителни облекчения, но също изисква оповестяване на определена информация.

Таблица 1

Представяне на финансовите отчети според Директива 2013/34/ЕС

Предприятия	Компоненти на финансовия отчет и изискване за доклад за дейността
Микро предприятия	1. Съкратен баланс; 2. Съкратен отчет за приходите и разходите; 3. Приложение – ако в бележка под линия към баланса не се оповести определена информация; 4. Доклад за дейността – ако в бележка под линия към баланса не се оповести определена информация.
Малки предприятия	1. Съкратен баланс; 2. Съкратен отчет за приходите и разходите; 3. Приложение; 4. Доклад за дейността – ако в бележка под линия към баланса не се оповести определена информация.
Средни предприятия	1. Съкратен баланс; 2. Съкратен отчет за приходите и разходите; 3. Отчет за паричните потоци; 4. Отчет за собствения капитал; 5. Приложение; 6. Доклад за дейността.
Големи предприятия	1. Баланс; 2. Отчет за приходите и разходите; 3. Отчет за паричните потоци; 4. Отчет за собствения капитал; 5. Приложение; 6. Доклад за дейността.

Тук е важно е да се подчертае, че и в българските закони и в Директивата не се изисква оповестяване на информация за средносписъчния брой на персонала, въпреки че този показател е един основните за определяне размера на предприятието.

В Директивата не са посочени мерки за подобряване спазването на счетоводното законодателство, поради което тя не води до подобряване на контрола върху отчетността. За да се докаже, че това представлява един от основните проблеми на българската практика, както и за да се установи дали разпоредбите на Директивата могат да облекчат малките български предприятия, е необходимо да се анализира практиката.

Емпирично изследване за представянето на финансовите отчети в България

Методология и ограничения на изследването

За изпълнението на тази задача от българските предприятия е посочена **представителна извадка от 200 фирми**. Оценено е колко процента от тях използват предоставените от законодателството облекчения. За целта са изчислени интервални оценки на относителни дялове, както следва (Манов, 2001, с. 150):

$$p \pm z \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}}, \quad (1)$$

където p е оценка на относителния дял в генералната съвкупност, изчислена въз основа на извадката; n – обемът на извадката; z – гаранционен множител, който за изисквана гаранционна вероятност от 95% е 1.96.

Условията за използване на посочената формула са $n \geq 50$, $np > 5$ и $n(1-p) > 5$.

Както е известно съставянето на регистър на единиците от **генералната съвкупност** е главният проблем при реализирането на представителни извадкови изследвания. В случая не всички предприятия са регистрирани в Търговския регистър и за тях трудно може да се намери информация. Поради това от обхвата на изследването са изключени предприятията с нестопанска цел (сдружения, фондации, политически партии, регистрирани вероизповедания, училища, читалища и други), както и бюджетните.

Търговският регистър не позволява да се направи списък с всички търговци, който да се използва за формиране на представителна извадка.

За формиране на репрезентативна извадка може да се ползва регистър, който представлява списъкът на регистрираните по ДДС данъчно задължени лица към Националната агенция за приходите (НАП) в България (Пълен списък на регистрираните по ДДС, 2015, www.nap.bg). В него са включени всички лица регистрирани по ДДС от въвеждането на този данък до момента, в т.ч. и по-късно deregистрираните. Към 11.05.2015 г. той съдържа 360 775 данъчно задължени лица. От тях регистрираните към посочената дата са 254 205 лица, а останалите 106 570 лица са deregистрирани. Има обаче deregистрирани предприятия, които не са заличени като юридически лица. Затова в извадката е използван пълният списък на НАП.

От обхвата на изследването са изключени и предприятията от финансовия сектор – банките, застрахователите и пенсионно-осигурителните дружества. Те не представляват интерес за изследване използването на облекченията, защото са задължени да прилагат МСС и подлежат на по-строга отчетност и контрол.

В обхвата не са включени също едноличните търговци, които не се одитират, защото, както беше посочено, те нямат задължение да публикуват отчетите в Търговския регистър.

Чрез емпиричното изследване се търсят следните отговори:

1. Основни въпроси, за установяване качеството на контрола върху финансовите отчети:
 - Колко процента от предприятията публикуват финансовите си отчети?

- Колко процента от предприятията представят финансовите си отчети съгласно формата, която се изиска от счетоводното законодателство?
 - Колко процента от предприятията представят приложение?
 - Колко процента от предприятията представят информация за средносписъчния брой на персонала?
 - Колко процента от предприятията посочват съставителя на финансовите отчети?
2. Въпроси, за използването на законовите облекчения при представяне на финансовите отчети от българските предприятия:
- Колко процента от предприятията, имащи възможност, използват облекчението да изготвят съкратен счетоводен баланс?
 - Колко процента от предприятията, имащи възможност, използват облекчението да изготвят отчет за паричните потоци по прекия метод, като посочват само колоните „Нетен поток“?
 - Колко процента от предприятията, имащи възможност, използват облекчението да не представят отчет за собствения капитал и отчет за паричните потоци?
 - Колко процента от предприятията, имащи възможност, използват облекчението да не представят справка за движението на дълготрайните активи?

Формиране на извадката

- предприятията от списъка на регистрираните по ДДС данъчно задължени лица на НАП са номерирани от 1 до 360 775.
- с функцията RANDBETWEEN (1; 360 775) в Excel са избрани случайни 450 единици в интервала от 1 до 360 775 (тази функция се използва за възвратния подбор); избрани са по-вече от 200 единици, защото част от данъчно задължените лица не се включват в обхвата на извадката;
- от тези 450 единици са избрани първите 200 фирми, които имат публикувани отчети в Търговския регистър за 2013 г. (това са последните, т.е. най-актуални публикувани отчети към 11.05.2015 г.).

Излъчената по този начин извадка е представителна, защото (Калоянов, 2010, с. 51 – 52):

- е приложен принципът на случайни подбор;
- има достатъчно голям брой единици в извадката;
- в извадката се включват единиците, определени при подбора.

Това позволява направените изводи да се обобщят за всички нефинансови предприятия, регистрирани в Търговския регистър в България (с изключение на неподлежащите на одит еднолични търговци), които:

- са публикували финансови отчети за 2013 г.;
- поне един път се регистрирали по ДДС от въвеждането на този данък през 1994 г. до 11.05.2015 г.

За да се придобие по-голяма представа за репрезентативността на извадката по отношение на всички нефинансови предприятия в България, въпреки че това изследване няма такива претенции, трябва да се отбележи, че според НСИ през 2013 годишен отчет за дейността са представили 377 383 активни нефинансови предприятия (Брой на нефинансовите предприятия по групи според броя на заетите в тях лица и статистически райони, 2013, www.nsi.bg).

Основателно е да се твърди, че изводите, направени за финансовите отчети за 2013 г., се отнасят в много голяма степен и за целия период от 2008 до 2014 г., тъй като в рамките на този период не са направени съществени законови изменения в представянето на финансовите отчети.

Резултати от извадката

Извадката от 200 предприятия, публикували финансови отчети в Търговския регистър, е формирана от първите 414 данъчно задължени лица от избраните случайно 450 единици. Тяхното разпределение е представено в табл. 2.

Таблица 2

Разпределение на случайно избраните данъчно задължени лица за формирането на представителна извадка от 200 нефинансови предприятия, публикували годишен финансов отчет за 2013 г. в Търговския регистър

Данъчно задължени лица от списъка на НАП	Брой	%
Дружества/кооперации/еднолични търговци, без финансови предприятия, които имат публикуван годишен финансов отчет за 2013 г. в Търговския регистър	200	48.3
Дружества/кооперации, които не са публикували годишен финансов отчет за 2013 г. в Търговския регистър	66	15.9
Лица, които не са регистрирани в Търговския регистър	62	15.0
Еднолични търговци, които не са публикували годишен финансов отчет за 2013 г. в Търговския регистър	56	13.5
Лица, които са регистрирани в Търговския регистър след 31.12.2013 г. (поради това не са публикували годишен финансов отчет за 2013 г.)	19	4.6
Заличени търговци	10	2.4
Финансови предприятия, които имат публикуван годишен финансов отчет за 2013 г. в Търговския регистър (не включени в обхвата на извадката)	1	0.2
Общо	414	100.0

Източник: Собствени изчисления по излъчената представителна извадка на данъчно задължени лица, регистрирани по ДДС, от пълния списък на регистрираните по ДДС данъчно задължени лица на Националната агенция за приходите в България.

От таблицата се вижда, че от случайно избраните 414 данъчно задължени лица, 147 не са задължени да публикуват финансовите си отчети за 2013 г. в Търговския регистър (лица, които не са регистрирани в Търговския регистър или регистрирани слез 31.12.2013 г., еднолични търговци и заличени търговци). Те са извън обхвата на изследването. По-интересно е обаче да се отбележи, че от останалите 267 лица, които са задължени да публикуват своите отчети, към 11.05.2015 г. са публикували само 201 (75.3%). Това означава, че 24.7% от фирмите не са публикували своите финансови отчети. Въз основа на представената по-горе формула, при гаранционна вероятност от 95% може да се твърди, че между 19.5 и 29.9% от нефинансовите предприятия, не публикуват своите отчети в Търговския регистър, което е много сериозен проблем и показва съществени пропуски в дейността на НАП по следене на спазването на счетоводното законодателство в България.

Често предприятията публикуват **отчети, които не са в съответствие със счетоводното законодателство**. Те представят статистически форми, които са съставна част от годишния отчет за дейността, изискван от Закона за статистиката и от Закона за корпоративното подоходно облагане.

Съществено несъответствие по отношение на формата при представянето на отчетите е и посочването на празни редове в съответната форма. Според т. 11.4 от СС 1 предприятието трябва да не показва „тези раздели, групи и статии, за които липсва информация за предходния и текущия отчетен период”. Това се отнася за счетоводния баланс, отчета за приходите и разходите, отчета за собствения капитал, справка за нетекущите (дълготрайните) активи и съкращения счетоводен баланс. Такова изискване има и за паричните потоци в т. 15.4 от СС 7: „Предприятията не посочват статии, за които липсва счетоводна информация”.

Подобни проблеми се срещат само в предприятията, прилагащи НСФОМСП, защото в МСС не са посочени форми на примерни отчети. Въпреки това обаче, проблемът е съществен, тъй като повечето български фирми прилагат националните стандарти.

Във връзка с това е изследвано колко процента от предприятията представят финансовите си отчети съгласно формата, която се изиска от счетоводното законодателство. Резултатите са обобщени в табл. 3.

Таблица 3

Разпределение на предприятията, включени в извадката, по форми на отчетите

Форми на отчетите	Брой предприятия	%
Статистически форми	107	53.5
Бланки с празни редове	72	36.0
Бланки без празни редове	16	8.0
Финансови отчети, изготвени въз основа на Международните стандарти за финансови отчети	5	2.5
Общо	200	100.0

Източник: Собствени изчисления въз основа на излъчената представителна извадка на предприятия, регистрирани по ДДС, които са публикували годишен финансов отчет за 2013 г. в Търговския регистър, от пълния списък на регистрираните по ДДС данъчно задължени лица на Националната агенция за приходите в България.

От таблицата се вижда, че 53.5% от българските предприятия представят статистически форми, т.е. не използват образците, които се изискват от Закона за счетоводството и НСФОМСП. Други предприятия – 36% от всички попаднали в извадката, в нарушение на счетоводното законодателство, посочват раздели, групи и статии, за които липсва информация за предходния и текущия отчетен период. Общият процент на нарушителите е 89.5%. В случая при гаранционна вероятност от 95% може да се твърди, че между 85.3 и 93.7% от българските нефинансови предприятия, обект на изследването, представят финансови отчети, формата на които не съответства на счетоводното законодателство.

Тук трябва да се посочи, че само 2.5% от предприятията в извадката прилагат Международните счетоводни стандарти, т.е. при гаранционна вероятност от 95% може да се твърди, че само между 0.3 и 4.7% от българските нефинансови предприятия прилагат МСС.

В законодателството са предвидени облекчения и по отношението на компонента „Приложение”. Но при всички случаи се изисква финансовия отчет да го съдържа, с подробно описание и анализ на информацията, посочена в счетоводния баланс, отчета за приходите и разходите, отчета за собствения капитал и отчета за паричните потоци. Много често обаче това изискване не се спазва (вж. табл. 4).

Таблица 4

Разпределение на предприятията, включени в извадката, по представяне на съставната част на финансовия отчет „Приложение”

Включване на съставна част „Приложение” във финансовия отчет	Брой предприятия	%
Да	71	35.5
Не	129	64.5
Общо	200	100.0

Източник: Собствени изчисления.

Само 35.5% от предприятията, попаднали в извадката представят приложение. Въз основа на статистическите формули може да се заключи, че при гаранционна вероятност между 28.9 и 42.1% от българските нефинансови предприятия, обект на изследването, не представят компонента приложение на финансовия отчет.

В това отношение е интересно да се отбележи, че във финансовите отчети на много малко предприятия може да се намери информация за средносписъчния брой на персонала (вж. табл. 5).

Таблица 5

Разпределение на предприятията, включени в извадката, по представяне на информация за броя на персонала

Информация за броя на персонала във финансовия отчет	Брой предприятия	%
Да	25	12.5
Не	175	87.5
Общо	200	100.0

Източник: Собствени изчисления.

Тук трябва да се поясни, че ниският процент на посочване на броя на персонала не може да се определи като нарушение, защото малките предприятия имат възможност да посочват по-малко информация в приложението, вкл. да не оповестяват броя на персонала. Не е така обаче с друго изискване – по отношение на съставителя. Всички са задължени да посочат съставителя на финансовия отчет. Но от табл. 6 се вижда, че това не винаги се спазва.

Таблица 6
Разпределение на предприятията, включени в извадката, по посочване на съставителя

Посочване на съставителя във финансовия отчет	Брой предприятия	Относителен дял (%)
Да	190	95.0
Не	10	5.0
Общо	200	100.0

Източник: собствени изчисления.

Тук при гаранционна вероятност от 95% може да се твърди, че между 2 и 8% от българските нефинансови предприятия, не посочват съставителя на отчета. Въпреки че делът на нарушителите е малък, това е също отклонение от нормите, което не се следи в достатъчна степен от НАП.

Анализираните характеристики имат отношение към всички предприятия. По-голям интерес представлява да се установи дали се използват предоставените облекчения за малките предприятия (прилагащи облекчена форма на финансова отчетност), които не прилагат МСС (само те могат да използват облекченията).

За определянето на предприятията, които могат да прилагат облекчена форма на финансова отчетност, са използвани само приходите и активите, защото повечето от попадналите в извадката (87.5% съгласно табл. 5), не са оповестили информация във финансовия отчет за средносписъчния брой на персонала. Разпределението на фирмите, според възможността да използват облекченията, е показано на табл. 7.

Таблица 7
Разпределение на предприятията, включени в извадката, по възможност за ползване на облекчения

Форми на отчетите	Брой предприятия	%
Предприятия, които могат да използват облекчения при представяне на финансовите отчети	191	95.5
Предприятия, които не могат да използват облекчения при представяне на финансовите отчети	9	4.5
Общо	200	100.0

Източник: Собствени изчисления.

В изследването, по отношение на използваните облекчения, са установени относителните дялове на предприятията, които изготвят съкратен счетоводен баланс и отчет за паричните потоци по прекия метод, като посочват само колоните "Нетен

поток", както и тези, които не представят отчет за собствения капитал, отчет за паричните потоци и справка за движението на дълготрайните активи.

Резултати, по отношение на изготвянето на съкратените отчети, са представени в табл. 8 и 9.

Таблица 8

Разпределение на предприятията, включени в извадката, които имат възможност да използват облекчения, по изготвяне на съкратен счетоводен баланс

Изготвяне на съкратен счетоводен баланс	Брой предприятия	Относителен дял от предприятия, прилагащи НСФОМСП (%)
Да	0	0.0
Не	191	100.0
Общо	191	100.0

Източник: собствени изчисления.

Таблица 9

Разпределение на предприятията, включени в извадката, които имат възможност да използват облекчения, по изготвяне на отчет за паричните потоци по прекия метод, чрез посочване само на колоните "Нетен поток"

Изготвяне на отчет за паричните потоци по прекия метод, чрез посочване само на колоните "Нетен поток"	Брой предприятия	Относителен дял от предприятия, прилагащи НСФОМСП (%)
Да	0	0,0
Не	191	100,0
Общо	191	100,0

Източник: собствени изчисления.

От табл. 8 и 9 се установява, че нито едно предприятие, попаднало в извадката, не е изготвило съкратен счетоводен баланс и отчет за паричните потоци, чрез посочване само на колоната "Нетен поток". Това означава, че предоставените възможности не се определят като облекчения от предприятията. Затова е интересно, че в Директивата се предлагат облекчения под формата на съкратени отчети.

Разпределението на предприятията според изготвянето на отчета за собствения капитал и отчета за паричните потоци е показано на табл. 10.

Забележително е, че само 5.2% от фирмите (от 2.1 до 8.4% при гаранционна вероятност от 95%) използват възможността да представят само счетоводен баланс и отчет за приходите и разходите от първите четири компонента на финансовия отчет (без приложението). Това също е доказателство, че облекчението не е съществено.

Фирмите, според представянето на справката за движението на дълготрайните активи, съгласно приложение 5 от СС 1, са показани в табл. 11.

Вижда се, че голяма част от предприятията – 53.9% (от 46.9 до 61% при гаранционна вероятност от 95%), използват възможността да не представят справка съгласно приложение 5 от СС № 1 за движението на дълготрайните активи.

Таблица 10

Разпределение на предприятията, включени в извадката, които имат възможност да използват облекчения, по съставни части на финансовия отчет (без приложението)

Съставни части на финансовия отчет (без приложението)	Брой предприятия	Относителен дял от предприятия, прилагащи НСФОМСП (%)
Счетоводен баланс, отчет за приходите и разходите, отчет за собствения капитал и отчет за паричните потоци	177	92.7
Счетоводен баланс и отчет за приходите и разходите	10	5.2
Счетоводен баланс, отчет за приходите и разходите и други компоненти	4	2.0
Общо	191	100.0

Източник: Собствени изчисления.

Таблица 11

Разпределение на предприятията, включени в извадката, които имат възможност да ползват облекчения, по изготвяне на справка съгласно приложение 5 от СС № 1

Представяне на финансовите отчети

Включване на справка съгласно приложение 5 от СС 1 във финансовия отчет	Брой предприятия	Относителен дял (%)
Да	88	46.1
Не	103	53.9
Общо	191	100.0

Източник: Собствени изчисления.

Получените резултати от емпиричното изследване могат да се **обобщят** както следва (при гаранционна вероятност от 95%):

- По отношение качеството на финансовата отчетност на нефинансовите предприятия (регистрирани в Търговския регистър, с изключение на неподлежащите на одит еднолични търговци; и поне един път се регистрирали по ДДС от въвеждането на този данък през 1994 г. до 11.05.2015 г.):
 - между 19.5 и 29.9% от българските нефинансови предприятия не публикуват своите финансови отчети;
 - между 85.3 и 93.7% съставят отчети във форма, която не съответства на счетоводното законодателство;
 - между 28.9 и 42.1% не представят компонента приложение на финансовия отчет;
 - между 2 и 8% не посочват съставителя на отчета.
- По отношение използването на облекчения в счетоводното законодателство от малките предприятия:

- българските предприятия не използват предоставената възможност да изготвят съкратен счетоводен баланс и отчет за паричните потоци, чрез посочване само на колона „Нетен поток“, вероятно защото те не се приемат като облекчения;
- само между 2.1 и 8.4% от българските нефинансови предприятия използват възможността да представят само счетоводен баланс и отчет за приходите и разходите от първите четири компонента на финансовия отчет (без приложението);
- между 46.9 и 61% използват възможността да не представят справка съгласно приложение № 5 от СС № 1 за движението на дълготрайните активи.

Интерес представлява сравняването на посочените резултати с европейската практика относно съкратените баланси. Чл. 11 от Четвърта Директива на Съвета от 25 юли 1978 година, приета на основание член 54, параграф 3, буква ж) от Договора относно годишните счетоводни отчети на някои видове дружества (78/660/ЕИО), която е отменена с новата Директива 2013/34/ЕС, дава възможност държавите-членки да позволяват изготвяне на съкратени баланси от определени предприятия. Повечето страни използват тази възможност, но не могат да се намерят емпирични изследвания за реалното ѝ прилагане. Може би причината е в малкия обхват на облекченията по старата директива. Изискванията на новата директива обаче, които ще влязат в сила от 01.01.2016 г., предизвикват недоволство от някои заинтересувани страни. Опасенията са свързани с риска, че ще се влоши качеството на финансовите отчети (White, 2015). Затова вероятно тези проблеми ще бъдат обект на проучвания в бъдеще.

Заключение

Резултатите от емпиричното изследване на нефинансовите предприятия показват, че българските предприятия съществено нарушават счетоводното законодателство при представянето на финансовите отчети. Тези слабости се дължат на очевидни пропуски в контрола, който съгласно счетоводното законодателство трябва да се осъществява от Националната агенция за приходите. Затова подобренията трябва да се извършват в тази насока. В това отношение нищо не е регламентирано в новата Директива 2013/34/ЕС. Възможно е чрез законови промени в този процес да се включи и независимият финансов одит – например чрез извършване на прегледи (ограничени одити) и следене на счетоводното законодателство и от Института на дипломираните експерт-счетоводители.

Българското законодателство предоставя определени облекчения за малките предприятия. Улеснения се предвиждат и с Директивата, чиито разпоредби трябва да се транспонират и да влязат в сила от 01.01.2016 г.

Но емпиричното изследване на представянето на финансовите отчети в България показва, че разпоредбите на действащия Закон за счетоводството не водят до намаляване на тежестта за малките предприятия. Тъй като разпоредбите на новата

Директива са аналогични, може да се твърди, че тя също няма да доведе до съществено опростяване на отчетността.

Резултатите позволяват да се направи изводът, че единствените облекчения, от които се ползват значителна част от предприятията, е да не се изготвя справка съгласно приложение 5 от СС 1 и да не се оповестява информация за персонала. С това се доказва тезата, че предлаганите разпоредби на новата европейска Директива, няма да облекчат финансовата отчетност на малките предприятия.

Законовата възможност да не се предостави информация за персонала, вкл. и от новата Директива, трябва да се определи като пропуск, защото почти винаги в областта на счетоводството големината на предприятието се характеризира от три показателя – сума на активите, сума на нетните приходи от продажби и брой на персонала. Освен това повечето специалисти са на мнение, че „човешките ресурси са решаващ фактор за успеха на всяка организация” (Пейчева, 2014, с. 97). Затова не е логично да не се посочва дори броят на служителите на предприятието във финансовите отчети.

Причината да не се използват облекчения вероятно е във факта, че дори и без тях, финансовите отчети, съгласно Закона за счетоводството, не представляват тежест за малките предприятия, в сравнение с годишния отчет за дейността (в обем от 80 страници), който се попълва съгласно Закона за статистиката и Закона за корпоративното подоходно облагане. Затова трябва да се направят законови промени за облекчаване в тази насока.

Използвана литература

- Вос, Б. (2006). Корпоративен анализ. С.: Класика и стил.
- Динев, М., и др. (2012). Теория на счетоводството. С.: Тракия-М.
- Директива 2013/34/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 г. относно годишните финансови отчети, консолидираните финансови отчети и свързаните доклади на някои видове предприятия и за изменение на Директива 2006/43/ЕО на Европейския парламент и на Съвета и за отмяна на Директиви 78/660/ЕИО и 83/349/ЕИО на Съвета.
- Закон за счетоводството. (2001). ДВ. бр. 98, посл. доп. 2013, ДВ., бр. 100. С.: Народно събрание.
- Калоянов, Т. (2010). Приложение на статистическото извадково изучаване в одита. С.: Стопанство.
- Манов, А. (2001). Статистика със SPSS. С.: Тракия-М.
- Международни счетоводни стандарти. (2008). Регламент (ЕО) 1274, посл. изм. 2013, Регламент (ЕС) 1174.
- Национални стандарти за финансови отчети за малки и средни предприятия. (2005). ДВ. бр. 30, посл. изм. 2007 ДВ. бр. 86. С.: Министерски съвет.
- Пейчева, М. (2014). Риск базиран подход в одита на човешките ресурси. – В: сборник доклади от научна конференция „Съвременни проблеми в теорията и практиката на контрола в България”, с. 96-103.
- Четвърта директива на съвета от 25 юли 1978 г., приета на основание член 54, параграф 3, буква ж) от Договора относно годишните счетоводни отчети на някои видове дружества (78/660/ЕИО).
- Брой на нефинансовите предприятия по групи според броя на заетите в тях лица и статистически райони, 2013, Достъпен на www.nsi.bg [Дата на достъпа 11 май 2015 г.].
- Пълен списък на регистрираните по ДДС, 2015. Достъпен на: www.nap.bg [Дата на достъпа 11 май 2015 г.].
- White, S. (2015). Small Companies Threshold Set at £10.2m for New EU Accounting Rules. <https://www.accountancylive.com/small-companies-threshold-set-%C2%A3102m-new-eu-accounting-rules> [Accessed September 5, 2015].